ZÜHRÎ

Tabiîn devrinin tanınmış hadîs ve fıkıh âlimlerinden. İsmi, Muhammed bin Müslim bin Abdullah bin Şihâb, künyesi, Ebû Bekir'dir. Ba'zan Zührî, ba'zan da büyük dedesine nisbetle İbn-i Şihâb-uz-Zührî diye söylenir. 52 (m. 672) târihinde doğup, 124 (m. 742) senesinde, Şam civarında "Şegbedâ" denilen köyde vefât etmiştir. Burası Hicaz sınırının sonu ile Filistin sınırının başlangıcında bir yerdir. Kureyşin Zühre kabilesine mensûbtur. Peygamber efendimizin vâlideleri Hazreti Âmine de bu kabileye mensûbtu. Zührî (radıyallahü anh) Medine-i münevverelidir. Fakat Şam'da yerleşmiştir Eshâb-ı kiramdan on kişi ile görüşmüştür. Abdullah bin Hattâb, Abdullah bin Ca'fer, Rebîa bin Ubbâd, Misver bin Mahreme, Abdurrahmân bin Ezher ve daha başka Sahabeden hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Atâ bin Ebî Rebâh, Ebû Zübeyr Mekkî, Ömer bin Abdülazîz, Amr bin Dinar, Sâlih bin Keysân, Yahyâ bin Sa'îd el-Ensârî ve daha birçok âlim ve fâdıl zâtlar (r.aleyhim) da ondan hadîs-i şerîf rivâyet etmişlerdir.

Zührî (radıyallahü anh) hadîs ilminde, hafız derecesindedir, İmâm-ı Buhârî'nin Aliyyül-Medinî'den bildirdiğine göre, Zührî, ikibin hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Bunların bir çoğu, Kütüb-i sitte denilen meşhûr altı hadîs kitabında ve Muvattâ'da mevcûttur. Zührî (radıyallahü anh) bir zekâ ve fazîlet hârikası idi. Fevkalâde (üstün) bir zekâsı vardı. Kur'ân-ı kerîmi seksen gecede ezberlemişti. Medine-i münevveredeki Fukahâ-i Seb'a, ya'nî yedi meşhûr âlimin bildirdikleri fıkıh bilgilerinin hepsini öğrenmişti. Zührî (radıyallahü anh) Resûlullah efendimizin mübârek hadîs-i şeriflerinin sağlam şekilde zabtedilmesi için, ilk çalışmayı başlatan büyük bir âlimdir. Hadîs-i şerîfi önce o tedvin etmiştir. Hadîslerin toplanması işine, Emevî halifelerinden Ömer bin Abdülazîz (radıyallahü anh) zamanında başlanmıştır. Hadîsleri toplama teşebbüsünün sebebi, Ömer bin Abdülazîz'in, Medine vâlisi Ebû Bekir bin Muhammed bin Hazm'a gönderdiği mektûbta şöyle belirtilir: "Resûlullahın (aleyhisselâm) hadîslerini sünnetlerini, Amre'nin rivâyetlerini araştır ve yaz. Çünkü ben, ehlinin azalıp, yok olarak, ilmin kaybolmasından korkuyorum." Mektûpta geçen Amre, Amre binti Abdurrahmân el-Ensârî'ye (Abdurrahmân'ın kızı Amre) olup, Hazreti Âişe vâlidemizin, Resûlullah efendimizden rivâyet ettiği hadîs-i şerifleri en iyi bilen sâliha bir kadındı. Ömer bin Abdülazîz (radıyallahü anh), Medine vâlisi İbn-i Hazm'a verdiği bu emri bütün vâlilere göndererek, memleketin her tarafına duyurmuştu. Bu emri ilk yerine getiren Muhammed bin Müslim bin Şihâb ez-Zührî'dir. Bu çalışmalar sırasında Zührî hazretleri, bir gün oturmuş, kitaplarını da etrâfına koymuştu. Kendisini o kadar kitaplara vermişti ki, dünyâ işleri ile urğaşmaya bile fırsatı yoktu.

Bunun üzerine hanımı ona "Vallahi üzerime üç tane kuma (hanım) getirsen, bana bu kadar ağır gelmezdi. Senin bu kitapların hepsini geçti" dedi. Zührî, daha hayatta iken bulduğu hadîs-i şerifleri bir kitapta topladı. Halife de bu kitabı çoğaltarak her tarafa gönderdi. Böylece Zührî (radıyallahü anh) hadîs-i şerîflerin toplanarak korunması husûsunda böyle hayırlı bir çığır açan mübârek bir zâttır. Hakkında söylenilenler: Leys bin Sa'd der ki: "Zührî'nin çok geniş ve derin ilmi vardı. Hangi ilim dalı olursa olsun, konuşmaya başlayınca, dinliyen, o mevzûyu en iyi bilen o, kanâatine varırdı." Aynı zamanda o, çok cömertti. Halîfe Hişâm bin Abdülmelik, çocuklarına ders vermesi için kendisinden ricada bulundu. O da kabûl etti. Çocuklara dörtyüz hadîs-i şerîf yazdırmıştı. Bir ay sonra, hadîs-i şerîflerin kaybolduğu söylenip, yeniden yazılması istendi. O da tekrar yazdı. Kaybolduğu söylenen ile, yeni yazıları karşılaştırılınca, ikisinin de birbirinin aynısı olduğu görüldü."

Ömer bin Abdülazîz (radıyallahü anh), zekât memurlarına: "İbn-i Şihâb'a iyi yapışınız. Zamanına kadar gelen sünnetleri en iyi bilen odur."

İmâm-ı Mâlik "O benzeri az bulunan bir âlimdir." İbn-i Şihâb Zührî (radıyallahü anh) Medine-i münevvereye gelmişti.

Meşhûr âlim, Rebîa ile karşılaştı. Onunla ilmî sohbette bulunmak istedi. Bunun için bir eve gittiler, ikindi vaktine kadar oturdular, ikindi vakti. Zührî evden çıkınca “Rebîa gibi bir âlimin bulunacağını tahmin etmezdim.” dedi. Rebîa da “Zührî hakkında ilim bakımından Zührî’nin derecesine zor ulaşılır” demiştir. Zührîyi (radıyallahü anh) tanıyanlardan birine, onun koku sürünüp sürünmediğini sordular. O da “Ben onun, bineği için kullandığı kamçısından misk kokusu geldiğini hissederdim” demiştir.

Zührî’nin (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerden ba’zıları:

Resûlullah (aleyhisselâm), kardeşine haya hakkında, nasîhat veren Ensâr’dan bir zâta rastlayınca şöyle buyurdu: “Onu, sahip olduğu haya hasleti üzere bırak. Çünkü haya, îmândandır. Ya’nîîmân, sahibini kötülükleri yapmaktan alıkoyduğu gibi, haya da alıkor.”

Resûlullaha (aleyhisselâm) bir zât gelip, “Yâ Resûlallah, bana bir kaç kelime öğret ki, onunla yaşıyayım, hayatımı ona göre tanzim edeyim (düzenliyeyim) fakat fazla olmasın. Çünkü unuturum” deyince. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) “Kızma” buyurmuştur. Çünkü kızmaktan, lüzumsuz hiddetlenmelerden bir çok kötülükler doğabilir.

Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) şöyle buyurmuştur: “Birbirinize buğz etmeyiniz. Birbirinize haset etmeyiniz. (Ya’nî birbirinizin ni’metinin, elinden çıkmasını gözetlemeyiniz.)Birbirinizden yüz çevirmeyiniz. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olunuz. Bir müslümana darılıp da, din kardeşini üç geceden fazla terk etmek halâl olmaz.”

“Birisi, Resûlullaha (aleyhisselâm) gelip, komşusundan şikâyette bulundu. Resûlullah (aleyhisselâm) mescidin kapısında “Biliniz ki, kırk ev komşudur” diye bağırılmasını emrettiler. Zührî (radıyallahü anh), “Kırk ev, sağdan, kırk ev soldan, kırk önden, kırk ev de arkadan komşudur” diyerek dört tarafa işâret etti.

Peygamber efendimiz Eshâb-ı kirama, “Size atılan adımlardan Allahü teâlânın en çok râzı olduğu adımı bildireyim mi?” buyurdular. Sahâbe-i kiram: “Evet, Yâ Resûlallah! dediler. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz “Allahü teâlânın en hoşnud olduğu adım, akrabayı ziyâret için veya cemâatle namaz kılmak için atılan adımdır.”buyurdular.

“Allah yolunda, akıtılan kan ve Allah korkusundan, gözden akıtılan yaşlar, Allahü teâlânın en çok hoşnud olduğu damlalardır.”

“Sizden biriniz, komşusunun ağacını, duvarınıza koymasına mâni olmasın.”

“Sizden biriniz ezanı işitince aynısını söylesin.”

Enes bin Mâlik’ten rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte Peygamber efendimiz buyuruyor ki: “Bir gün Mûsâ (aleyhisselâm) yolda gidiyordu. Allahü teâlâ ona nidâ buyurdu. “Ey Mûsâ! Etrâfına bak!” Mûsâ (aleyhisselâm) etrâfına dönüp baktı. Kimse yoktu. Allahü teâlâ tekrar nidâ etti. Hazreti Mûsâ yine bakındı. Kimseyi göremedi. Fakat içi ürpermişti. Sonra üçüncü defa nidâ edilip, “Ey Mûsâ! Ben kendisinden başka, ilâh olmayan Rabbin Allahım.” Mûsâ (aleyhisselâm), “Buyur yâ Rabbi, emrine hazırım” dedi ve secdeye vardı. Allahü teâlâ “Başını kaldır yâ Mûsâ!” buyurdu. Hazreti Mûsâ başını kaldırdı. Allahü teâlâ; “Yâ Mûsâ! Arşın gölgesinde gölgelenmek istiyorsan, yetimlere, merhametli bir baba gibi, dul kadına da, onu muhafaza eden ve gözeten zevci gibi ol. Yâ Mûsâ! Merhametli ol. Böyle olursan, sana da merhamet edilir. Ceza verirsen, ceza görürsün. Yâ Mûsâ! İsrâiloğullarına haber ver ki, kim Habîbim Muhammed’e (aleyhisselâm) yetişir de ona îmân etmezse, onu ateşe atarım. İzzetim ve celâlim hakkı için Muhammed ve ümmeti Cennete girmeden, kimse Cennete giremez” buyurdu. Mûsâ (aleyhisselâm) “Yâ Rabbi! Onun ümmeti nasıldır?” diye sorunca, Allahü teâlâ “Onun ümmeti, her zaman bana hamd ederler. Temizdirler. Gündüzleri oruç tutar, geceleri ibadet ederler. Onların yaptığı az bir şeyi de kabûl ederim. Lâ ilahe illallah (Allahdan başka ilâh yoktur) deyip, bunu kalbleriyle tasdîk ve kabûl ettikten sonra, onları Cennete koyarım.” Bunun üzerine, Hazreti Mûsâ, “Yâ Rabbi!” “Beni bu ümmetin Peygamberi eyle” dedi. Allahü teâlâ, “Onların Peygamberi, kendilerinden buyurdu. Hazreti Mûsâ bu defa, “Yâ Rabbi. Benî Habîbin Muhammed’in ümmetinden kıl” diye yalvarınca, Allahü teâlâ, “Yâ Mûsâ, sen önce geldin. Onlar sonra gelecekler. Fakat âhırette seninle onu bir araya getiririm” buyurdu.

Zührî’nin (radıyallahü anh) buyurdukları sözlerden ba’zıları:

“Tam ehil olmadan fetvâ veren kimse, Allahü teâlânın nezdinde mes’ûl olur. Böyle bir kimse, Cehennemin tâ kenârındadır.”

Zührî, kabilesinden Sa'd bin İbrâhîm'e "Hangi şehir halkı daha âlimdir?" diye sordu. O da "Allahü teâlâdan en çok korkan" cevâbını verdi. (Burada ilmin esas neticesinin takvâ olduğuna işâret vardır.)

"Biz bir âlime gittiğimizde, bize göre, ondan edeb ve terbiyeyi öğrenmek, onun ilminden istifâde etmekten önce gelirdi."

"İlim bir hazinedir, onu mes'eleler, müşküller açar."

"İlim, sormakla kazanılır."

"Ezberlediğim ve öğrendiğim bir şeyi asla unutmadım."

"İlim, unutmak ve müzâkereyi (karşılıklı okuyup, anlatmayı) terk etmek ile kaybolur."

"İlmin bir takım düşmanları vardır. Birisi âlimi terk etmek. Böylece âlim, ölümüyle ilmini de alıp götürür. Diğeri, unutmak. En tehlikeli düşmanı ise, yalandır."

"İlim ona üstün gelme düşüncesiyle alınır ve öğrenmeye çalışılırsa, ilim gâlib ve üstün gelir. Hiç bir şey de elde edilmez. Fakat, ilme, gece gündüz bir dost gibi yapışılırsa, o zaman ilim elde edilir."

"Faydalı ilim, Allahü teâlânın indinde, pek fazîletli bir ibâdettir."

"İlmiyle amel etmiyen âlimin, ilmine güvenilmez."

"Kimse benim gibi ilme sabretmedi. Benim gibi de ilmi yaymadı."

Bizden önceki büyüklerimizden duydum. "Sünnete sarılmak insanın dünyâ ve âhırette kurtuluşuna vesiledir. İlmi yaşatmak din ve dünyâ işlerinin iyi olmasını temin eder. İlim giderse, din ve dünyâ da gider. Herşeyin nizam ve intizâmı bozulur."

"Birgün Ubeydullah bin Abdullah Utbe'nin yanına gittim. Sinirli bir hâli vardı. Neye kızdığını sordum. Az önce bir yere uğradım. Selâm verdim. Selâmımı almadılar. Doğrusu hayret ettim dedi. Bunun üzerine ona "Buna hiç hayret etme. Nedense ba'zı kimseler, kötü bir huy olduğu halde, kibirden sakınmıyorlar. Halbuki, topraktan yaratıldı. Yine ona dönecek" dedim."

"Sizi Cehenneme düşmekten muhafaza edecek şeyleri çoğaltınız." dedi. "O şey nedir?" diye sorduklarında, "Ma'rûf iyilik" cevâbını verdi.

Zührî'ye (radıyallahü anh) "Eğer, yaşın bir hayli ilerleyip, ömrünün sonlarında olsaydın, Medîne-i münevvereye yerleşir, Mescid-i Nebevî'ye gider, orada direklerden birinin yanında oturur, insanlara bir şeyler anlatır ve öğretirdin değil mi?" dediler. Bunun üzerine Zührî (radıyallahü anh) oraya gidenin, gerçekten, dünyâya ehemmiyet vermeyip, hareketlerine çok dikkat etmesi gerekir" deyip, tevâzu göstermiştir.

¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾

1) El-A'lâm cild-7, sh. 97

2) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 108

3) Vefeyât-ül-a'yân cild-4, sh. 177

4) Tehzîb-üt-tehzîb cild-9, sh. 445

5) Hilyet-ül-evliyâ cild-3, sh. 360

6) Mîzân-ül-i'tidâl cild-4, sh. 40

7) Şezerât-üz-zeheb cild-1, sh. 162

8) Tehzîb-ül-esmâ ve'l-luga cild-1, sh. 90

9) Miftâh-üs-se'âde cild-2, sh. 15, 17, 24, 27, 67, 77, 79, 177 200, 217, 227, 260

10) Brockelman Suplemant cild-1, sh. 102